

Податкове навантаження як показник ефективності оподаткування банківської системи

Євченко Наталія Григорівна

Аспірантка Української академії банківської справи

Постановка проблеми. Аналіз досвіду зарубіжних країн та сучасних тенденцій економічного прогресу показує, що забезпечення надійності функціонування банків, їхня здатність гарантувати своєчасність і швидкість платежів, розширення кредитування реального сектора економіки є одним з важливих чинників становлення та розвитку економіки з ринковим механізмом господарювання. Тому створення передумов щодо стабільного та прибуткового функціонування банківської системи, в тому числі і за допомогою податкових важелів, є необхідним, оскільки кризові явища в банківській сфері становлять особливу небезпеку для економіки в силу того, що вони зачіпають не тільки самі банки, але і їхніх клієнтів.

Податкове навантаження на банки є наслідком податкової політики держави. Ефективність податкової політики знаходиться в прямій залежності від відповідності системи оподаткування економічній ситуації в країні. Оптимально побудована податкова система повинна не тільки забезпечувати фінансовими ресурсами потреби держави, але й не знижувати стимули банку до пошуку шляхів підвищення ефективності та прибутковості своєї діяльності. Тому показник податкового навантаження є достатньо серйозним вимірником якості та ефективності оподаткування банківської системи.

Слід зазначити, що показник податкового навантаження, що визначається в цілому по податковій системі, визначає рівень податкового тягара середньостатистичного платника податків, не враховуючи індивідуальних особливостей конкретного платника податків – банку. Отже дослідження методології визначення показника податкового навантаження з урахуванням особливостей функціонування банків, які будуть впливати на формування їх

податкової бази і, відповідно, на розмір сплачуваних податків набуває особливого значення, оскільки податки впроваджує держава і вона повинна зважати на такий показник при розробці податкової політики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання податкового регулювання та визначення показника податкового навантаження знайшли відбиток у працях як зарубіжних, так і сучасних українських та російських вчених. На особливу увагу заслуговують роботи П. Мельника, І. Якушика, І. Чугунова, Л. Шаблістої, А. Скрипника, В. Дудко, А. Накай, М. Вдовиченко, А. Трошина, В. Панскова, О. Кірової, М. Литвина, В. Білостоцької, С. Сороки, В. Островецького, В. Суторміної та інших.

Постановка завдання. Аналіз літературних джерел свідчить, що в науковій літературі зустрічається декілька різних методик визначення показника податкового навантаження на рівні господарюючих суб'єктів. Залишається дискусійним питання щодо розрахунку податкового навантаження на банки. Саме висвітленню особливостей розрахунку показника податкового навантаження на банки, які спричинені специфікою їх діяльності, і присвячується дана робота.

Виклад основного матеріалу. Передусім з'ясуємо сутність поняття “податкове навантаження” для проведення подальшого його аналізу та оцінки. В загальному розумінні податковим навантаженням є вартісний вираз усієї сукупності податків, зборів та інших обов'язкових платежів, які повинен сплатити банк згідно з чинним податковим законодавством країни. При визначенні податкового навантаження необхідно враховувати кількість податків і обов'язкових платежів, їх структуру та механізм стягнення. Кількісна оцінка податкового тиску на банк проводиться, як правило, на основі аналізу статистичних даних, на підставі яких розраховується показник податкового навантаження. При цьому необхідно визначити, яким чином зміна кількості податків, податкових ставок і пільг вплинуть на діяльність банку. Тільки в цьому випадку показник податкового навантаження набуде практичного значення.

Можна визначати абсолютне і відносне податкове навантаження. [1] Абсолютне податкове навантаження представляє собою сукупну величину

податкових зобов'язань банку. Цей показник включає суму фактично сплачених банком податків та обов'язкових платежів. Проте, даний показник не відобразеє напруженість податкових зобов'язань для банку. Крім того, за його допомогою не можливо порівняти величину податкових платежів банку з джерелом їх сплати. Тому при оцінці податкового тиску на банки доцільно використовувати ще й показник відносного податкового навантаження. Під відносним податковим навантаженням розуміється відношення абсолютної величини сплачених податків до джерела їх сплати. Кожна група податків, в залежності від джерела їх сплати, має свій критерій оцінки податкового тиску.

Отже, показник податкового навантаження для окремого банку можна розрахувати за формулою [2]:

$$T = \frac{ST}{TV} \times 100\% , \quad (1)$$

де T – показник податкового навантаження в процентах,

ST – сума сплачених (або нарахованих) податків,

TV – джерело коштів для сплати податків.

До переліку сплачених податків (ST) включаються всі податки та обов'язкові платежі банку до бюджету і позабюджетних фондів. Страхові платежі до позабюджетних фондів (збори на обов'язкове соціальне страхування, на страхування на випадок безробіття, в Пенсійний фонд, в фонд від нещасних випадків на виробництві), що сплачує банк, є обов'язковими і мають податковий характер, тому їх необхідно враховувати при обчисленні показника податкового навантаження. Вважаємо за доцільне при визначенні податкового навантаження конкретного банку в сумі сплачених податків і платежів не враховувати податок на доходи громадян і їх внески в соціальні фонди. У даному випадку банк виступає за дорученням держави не як платник податків, а як їх стягувач із доходів своїх працівників. І зміни в оподаткуванні доходів громадян (працівників банку) не матимуть впливу на величину прибутку, що залишається у розпорядженні банку. Крім того, на нашу думку, в ST необхідно враховувати і

непрямі податки, сплачені банком. Однак слід зауважити, що вони матимуть незначний вплив на величину податкового навантаження з огляду на незначну питому вагу в загальній сумі податкових зобов'язань, порівняно з прямими податками та зборами в державні цільові фонди.

Розглядаючи джерело коштів, за рахунок яких сплачуються податки (TV), слід відмітити, що на сьогодні серед науковців немає єдиного підходу до вибору показника, який би міг слугувати загальним універсальним джерелом сплати для всіх податків. Нерідко податкове навантаження пропонують розраховувати як відношення суми сплачених податків до виручки чи обсягу реалізації. Такий підхід не зовсім коректний, оскільки окремі податкові платежі відносяться на витрати підприємства. Об'єктом податків для внесків в соціальні фонди є фонд оплати праці, і в остаточному підсумку джерелом їх сплати виступають також витрати. Деякі економісти при розрахунку податкового навантаження пропонують використовувати показник доданої або новоствореної вартості. Це пов'язано з тим, що додана вартість вважається універсальним джерелом сплати податків для всіх господарюючих суб'єктів і тому може бути використана в якості економічної бази для розрахунку рівня податкового навантаження. [2] Такий показник дозволить окреслити реальну картину погалузевого податкового навантаження, що вкрай важливо для цілей податкового регулювання. Проте, використання доданої вартості, як показника для розрахунку податкового навантаження на банки, вважаємо некоректним, оскільки вона створюється переважно в галузях матеріального виробництва.

Крім того, при розрахунку податкового навантаження на банки, слід враховувати, що джерело сплати податків не завжди співпадатиме із податковою базою (наприклад, по податку на прибуток). Джерелом сплати податків може бути тільки доход, але в різних його формах. В якості джерела сплати податків при розрахунку податкового навантаження для банку можна використовувати декілька показників для кожної групи сплачуваних банком податків: фонд оплати праці (для внесків в соціальні фонди), прибуток у процесі формування (для

податків і платежів, що відносяться на витрати банку), прибуток у процесі розподілу (для податку на прибуток).

Окремі показники податкового навантаження можна розрахувати за кожною групою податків як відношення суми сплачених (або нарахованих) податків до відповідного джерела коштів для їх сплати. Аналіз значень отриманих показників податкового навантаження дозволить комплексно оцінити вплив на діяльність банку всіх податкових платежів.

Поряд з окремими показниками податкового навантаження за кожною групою податків, доцільно розрахувати загальний рівень податкових вилучень для банку. При цьому, в якості загального джерела сплати для всіх податків пропонуємо використовувати фінансовий результат банку, тобто показник прибутку від звичайної діяльності до оподаткування, який певною мірою узагальнює результат діяльності банку. Податкове навантаження при цьому буде розраховуватися за формулою [3]:

$$P_n = \frac{D - B - Pr}{Pr} = \frac{D - B}{Pr} - 1 \quad (2)$$

де D – всі доходи банку,

B – всі витрати банку,

Pr – прибуток банку до оподаткування, який в свою чергу можна розрахувати наступним чином:

$$Pr = D - B + N - S + Q \quad (3)$$

де N – витрати, що не зменшують податкову базу з податку на прибуток,

S – доходи, що не збільшують податкову базу з податку на прибуток,

Q – коригування прибутку на нараховані доходи/витрати (за регістрами податкового обліку).

Розрахований таким чином показник податкового навантаження показує у скільки разів сумарна величина сплачених банком податкових платежів відрізняється від прибутку, що фактично залишився у розпорядженні банку, після

сплати податків. Таке співвідношення показує, якою мірою податки, що сплачуються за рахунок фінансових результатів, впливають на зниження загальної величини прибутку банку. Отриманий показник податкового навантаження дозволить порівняти податковий тиск на банківський сектор економіки з іншими галузями і зробити висновки про якість використання державою податкових важелів регулювання банківської діяльності та оцінити ефективність оподаткування банківської системи в цілому.

Висновки. Використання наведеної методики розрахунку податкового навантаження на банки, на нашу думку, дозволить оцінити як загальний вплив податкової політики держави, так і окремих податків і платежів на діяльність банку. Порівняльні оцінки за одержаними показниками можливі тільки в рамках банківського сектору і можуть бути використані для міжгалузевого порівняння лише умовно, що й обумовлює напрямки подальших досліджень.

Література:

1. Кирова Е. Методология определения налоговой нагрузки на хозяйствующие субъекты // Финансы. – 1998. - № 9.
2. Литвин М. Налоговая нагрузка и экономические интересы предприятия // Финансы. – 1998. - № 5.
3. Жежера М. Визначення міри податкового тягаря і його впливу на фінансовий стан підприємств // Економіка. Фінанси. Право. – 1999. - № 9.

Євченко, Н.Г. Податкове навантаження як показник ефективності оподаткування банківської системи [Текст] / Н.Г. Євченко // Соціально-економічні дослідження в перехідний період. Ринкові перетворення в Україні в умовах світових інтеграційних процесів: збірник наукових праць / ред. акад. НАН України М.І. Долішній. – Львів: НАН України, Інститут регіональних досліджень, 2005. – Вип. 6(LVI). – С. 409–414.